

**Monitorování realizace kurikulární reformy
v základních školách speciálních**

**Hlavní řešitelka:
Mgr. Jitka Jarníková**

**Řešitelský tým:
Mgr. Jitka Altmanová
Mgr. Eva Brychnáčová
Mgr. Lucie Kucht'áková
Bc. Michaela Spurná
PaedDr. Jan Tupý
Ing. Renata Votavová**

**NÚV, divize VÚP
2011**

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Metodika dotazníkového šetření	3
2.1 Tvorba dotazníků.....	3
2.2 Výběr respondentů a sběr dat	4
2.3 Postupy při analýze dat	4
3. Hlavní zjištění a diskuse	5
4. Závěry a doporučení	16
5. Literatura	19
6. Přílohy	20
Tabulka pro vnitřní připomínkové řízení	Chyba! Záložka není definována.

Monitorování realizace kurikulární reformy v základních školách speciálních

1. Úvod

V září 2008 zahájily základní školy speciální (ZŠS) tvorbu ŠVP na základě schváleného Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální (RVP ZŠS). Výuka podle ŠVP byla na těchto školách zahájena 1. 9. 2010 pouze v 1. a 7. ročnících.

V roce 2011 probíhal monitoring realizace KR i na ZŠS, přestože výuka podle ŠVP probíhala na školách teprve první rok. Z tohoto důvodu se šetření zaměřilo na míru porozumění RVP ZŠS a na tvorbu ŠVP na tomto typu škol. Postupná schopnost škol realizovat výuku podle nových dokumentů by měla být předmětem dalšího sledování.

Cílem monitoringu v roce 2011 na ZŠS bylo tedy zjištění, jakým způsobem školy ŠVP zpracovávají a s jakými problémy se vyrovnávají. Témata vyplynula z logické návaznosti sledovaných témat na jednotlivých typech škol a z konkrétní etapy realizace KR na ZŠS.

2. Metodika dotazníkového šetření

2.1 Tvorba dotazníků

Tvorba dotazníků byla zahájena počátkem roku 2011 a začala vymezením okruhů při řízených rozhovorech na vybraných školách. Rozhovory plnily funkci obsahového vymezení a zpřesňování otázek a dílčích položek dotazníku. Učitelé zároveň plnili i funkci účastnického posuzování vhodnosti celého dotazníku před jeho zadáním vybraným školám.

Metoda dotazníkového šetření byla zvolena proto, že umožňuje rychlé a ekonomicky relativně nenáročné shromažďování komplexních dat od velkého počtu respondentů. Šetření probíhalo formou on-line dotazníků na webových stránkách VÚP. Dotazování byli ředitelé, případně koordinátoři ŠVP na ZŠS.

V dotazníku byly zvoleny uzavřené otázky (s možností výběru z nabídky konkrétních položek) nebo polouzavřené otázky, které kromě výběru odpovědi z nabídky umožňovaly doplnění v položce „uveďte jaké (jiné)“. Uzavřené otázky zajišťovaly jasné a pro respondenty časově nenáročný způsob odpovědi. Tyto otázky byly doplněny otázkami otevřenými, které poskytly respondentům příležitost volně se vyjádřit a upřesnit odpovědi na předchozí uzavřené (polouzavřené) otázky. Dotazník obsahoval 19 otázek, které byly v on-line prostředí rozčleněny na další podotázky, aby se respondent mohl konkrétněji vyjádřit k položkám, které vybral v základních otázkách.

První dvě otázky se týkaly vstupní charakteristiky respondentů, následující zjišťovaly smysluplnost jednotlivých částí RVP ZŠS a pracnost či problematičnost při jejich zpracování do ŠVP. Posledních sedm otázek byly otázky otevřené nebo polouzavřené a týkaly se specifických informací ke vzdělávacím oblastem, k výběru PT, k zařazení předmětů speciálně pedagogické péče. Dále dotazník obsahoval otevřené otázky týkající se souladu výuky podle ŠVP s výukou podle dobíhajícího vzdělávacího programu Pomocná škola.

2.2 Výběr respondentů a sběr dat

Výběr škol pro dotazníkové šetření byl prováděn ve spolupráci s Ústavem pro informace ve vzdělávání (ÚIV). Pro výběr ZŠS byla stanovena následující kritéria:

- zahrnout do vzorku 300 škol;
- zajistit zastoupení škol ze všech krajů České republiky odpovídající poměru ZŠS v daných regionech;
- zajistit zastoupení všech organizačních podob ZŠS.

Ředitelé škol, které byly vybrány, byli nejprve osloveni oficiálním dopisem se žádostí o účast v dotazníkovém šetření. Zároveň jim byl vysvětlen cíl dotazníkového šetření a oznámen termín pro zahájení a ukončení vyplňování on-line dotazníků. V polovině května 2011 byl na školy zaslán e-mail s opakovanou žádostí o účast v dotazníkovém šetření VÚP a odkaz na připravený dotazník s krátkou instrukcí pro jeho vyplnění. Šetření proběhlo ve druhé polovině května 2011.

Dotazník vyplnilo 179 ředitelů a koordinátorů ŠVP, návratnost byla 59,67 %, což byla nejvyšší návratnost ze všech dotazníkových šetření realizovaných VÚP v roce 2011.

2.3 Postupy při analýze dat

Data byla sbírána v on-line HTML prostředí. Naprogramování umožňovalo základní třídění dat podle odpovědí a automatickou tvorbu příslušných grafů.

V první části analýzy byla data pracovním týmem roztříděna a byly zpracovány základní komentáře vycházející ze zjištěných statistických údajů. V další fázi byla hledána propojenost mezi odpověďmi týkajícími se tvorby ŠVP vzhledem k RVP ZŠS. Současně se prováděla kategorizace odpovědí na otevřené otázky podle rozdílů v relativních četnostech výskytu daných komentářů a formulovaly se interpretace zjištěných dat.

U otázek týkajících se smysluplnosti částí RVP ZŠS a pracnosti nebo problematičnosti byly vytvářeny kategorie zahrnující výpovědi s velmi vysokými a velmi nízkými hodnotami. V závěrečných otevřených otázkách se četnost vyjadřovala v kategoriích (*vysoká – střední – nízká*).

vysoká	Daný komentář byl vzhledem k celkovému počtu validních odpovědí velmi častý. Respondenti k němu směřovali různými formulacemi.
střední	Daný komentář se mezi odpověďmi respondentů objevoval opakovaně, ne ve větším počtu, ani jen sporadicky.
nízká	Daný komentář se mezi odpověďmi respondentů objevil ojediněle, neopakoval se.

Následně byly hledány vazby mezi odpověďmi a vhodné interpretace zjištěných dat a vztahů.

3. Hlavní zjištění a diskuse¹

Otázky dotazníku č. 1 a č. 2

Tyto otázky zjišťovaly některé základní informace o respondentech.

Otázky dotazníku č. 3 až č. 8

Respondenti hodnotili v první části dotazníku devět kapitol RVP ZŠS (Pojetí a cíle vzdělávání; Klíčové kompetence; Vzdělávací oblasti; Průřezová témata; Rámcový učební plán; Vzdělávání žáků s kombinací postižení; Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky; Zásady pro zpracování ŠVP; Slovník použitých výrazů) z hlediska jejich **smysluplnosti** zařazení do RVP ZŠS a z hlediska jejich **pracnosti** a **problematičnosti** při vytváření ŠVP. Posouzení probíhalo na škále: *velmi nízká – nízká – vysoká – velmi vysoká*.

Pojetí a cíle vzdělávání	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	7,30 %	26,97 %	61,80 % ²	3,93 %
Pracnost	2,81 %	23,60 %	51,12 %	22,47 %
Problematičnost	7,30 %	34,83 %	46,63 %	11,24 %

Zařazení části **Pojetí a cíle vzdělávání** v RVP ZŠS posuzovalo téměř **66 %** respondentů jako **vysoce a velmi vysoce** **smysluplné**. Smysluplnost hodnotili např. těmito výroky: *Dobře stanovené, stručné a výstižné... Vhodné zařazení této části v dokumentu... Důležité... Při tvorbě ŠVP nám bylo vodítkem...*

34 % respondentů hodnotilo **smysluplnost** začlenění této kapitoly do RVP ZŠS jako **nízkou až velmi nízkou**. Respondenti to dokládali výroky typu: *Formulace jsou příliš „vědecké“ ... Příliš formální... Časově náročné... Nesmyslné... Příliš zobecněné, zavádějící... Nespatřujeme žádný smysl v této kapitole...*

Smysluplnost pojetí a cílů vzdělávání u dvou třetin respondentů koresponduje především s jejich pochopením významu a důležitosti této části RVP ZŠS pro tvorbu ŠVP, ale i s deklarovanou návodností této kapitoly pro vymezení vzdělávání na úrovni školy.

U třetiny respondentů, kteří mají opačný názor, se dá z odpovědí usuzovat, že zřejmě nedoceňují význam obecnějšího pojetí a cílů vzdělávání (nevidí její smysl pro praktickou činnost) a spíše se zaměřují na konkrétní obsah vzdělávání.

Pracnost využití této kapitoly při zpracování ŠVP hodnotilo téměř **74 %** respondentů jako **vysokou až velmi vysokou**, pro **58 %** respondentů bylo zpracování dané kapitoly do ŠVP **vysoce až velmi vysoce problematické**. Respondenti to dokládali výroky typu: *Vzhledem k malému kolektivu bylo vypracování časově náročné... Pojetí vlastně vysvětluje charakteristika ŠVP a cíle jsou obsaženy také. Jejich bližší specifikace na úrovni ŠVP je však obtížná, neboť nevíte, jaké děti budete mít... ŠVP je vytvořen s velkým úsilím, ale stejně se musí téměř na každé dítě přetvářet vzhledem k mentální úrovni, pracovnímu tempu atd....*

Pracnost a problematičnost této části RVP ZŠS vyplývala především z toho, že struktura ŠVP zpracování této části nepožadovala. Respondenti museli sami stanovovat, kde a jak tyto informace v ŠVP využijí.

¹ Zjištění jsou uváděna běžným písmem nebo v tabulkách. Diskusní poznámky jsou uváděny kurzivou a odsazeny vpravo.

² Barevně jsou zvýrazněny nejvyšší hodnoty sledované kategorie. Zeleně – **smysluplnost**, žlutě – **pracnost**, fialově – **problematičnost**.

Paradoxně stejné důvody vedly u určité části respondentů k tomu, že označili pracnost a problematičnost za nízkou až velmi nízkou, protože se zřejmě o zpracování cílů a pojetí vzdělávání ve svém ŠVP vůbec nepokoušeli nebo jen omezeně.

Ze sledovaných devíti kapitol byla **smysluplnost** části **Pojetí a cíle vzdělávání** hodnocena jako **3.** nejvyšší a **pracnost** jako **4.** nejvyšší, **problematičnost** zpracování této části do ŠVP byla hodnocena na **6.** místě, patřila tedy mezi méně problematické kapitoly (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 9 až č. 14

Klíčové kompetence	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	16,29 %	25,28 %	50,56 %	7,87 %
Pracnost	1,12 %	20,79 %	58,99 %	19,10 %
Problematičnost	4,49 %	28,65 %	51,12 %	15,73 %

Zařazení části **Klíčové kompetence** do RVP ZŠS považovalo **58 %** respondentů za **vysoce a velmi vysoce** **smysluplné**. Dokazovaly to např. tyto výroky: *Potřebná kapitola, nastavuje mantinely... Obsahují vše podstatné... Dobře zpracovaná část, na které se dobře staví... Jednotný systém vzdělání, který vychází z požadavků doby...*

Podstatná část respondentů, téměř **42 %**, však hodnotila **smysluplnost** zařazení této kapitoly v RVP ZŠS jako **nízkou a velmi nízkou**. Dokládali to výroky typu: *Obsah některých klíčových kompetencí je nereálný... Smysluplnost jaksi uniká, když žáci sotva zvládají trivium... Způsob hodnocení, zda byly klíčové kompetence získány, je diskutabilní...*

*Ze zjištění lze vyvozovat, že většina dotazovaných považuje klíčové kompetence, a tedy i danou část RVP ZŠS, za **smysluplné, potřebné, dávající danému typu vzdělávání smysl**. Podstatné ale je, že dvě pětiny respondentů zřejmě nepřijaly základní koncept RVP ZŠS a v klíčových kompetencích nevidí soubor široce využitelných způsobů potřebných pro další život žáka. Případně jsou přesvědčeni o tom, že pro žáky na daném typu školy je obtížné si klíčové kompetence osvojit.*

Pracnost (78 %) i **problematičnost (67 %)** zpracování této kapitoly do ŠVP hodnotila většina respondentů jako **vysokou až velmi vysokou**. Pracnost komentovali respondenti těmito výroky: *Těžké pro jednotné zpracování... Je to papírová práce... Osamocení při orientaci v pojmech...*

K vysoké **problematičnosti** této kapitoly se dotazovaní vyjadřovali takto: *Problémem bylo porozumět některým částem, popř. formulacím v RVP... Velmi náročné z hlediska formulací...*

Z výpovědí dotazovaných vyplývá, že vysoká pracnost i problematičnost zpracování této kapitoly byla dána tím, že obsah klíčových kompetencí je pro většinu respondentů stále ještě příliš „nový“ (formulačně náročný) a učitelé jej obtížně včleňují jak do ŠVP, tak i do každodenní praxe.

Ze sledovaných devíti kapitol byla část **Klíčové kompetence** hodnocena z hlediska **smysluplnosti** jako **7.** (tj. 3. nejméně **smysluplná**) a zároveň jako **2.** nejpracnější a **3.** nejproblematičtější (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 15 až č. 20

Vzdělávací oblasti	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	9,55 %	28,65 %	47,19 %	14,61 %
Pracnost	3,37 %	13,48 %	54,49 %	28,65 %
Problematičnost	4,49 %	29,78 %	47,19 %	18,54 %

62 % respondentů považovali zařazení části **Vzdělávací oblasti** do RVP ZŠS za **vysoce až velmi vysoce smysluplné**. Vysvětlovali to následujícími komentáři: *Jde o nejdůležitější část, která obsahuje jednotlivé učivo předmětů a je pro práci učitele nezbytná... Jasně formulované... 38 %* respondentů označilo smysluplnost za **nízkou a velmi nízkou**. Popisovali malou smysluplnost této kapitoly výroky: *Rozpracováváme již v minulosti zpracované osnovy... Předměty byly pouze přejmenovány... Vzdělávací oblasti jsou zbytečné...*

Lze vyvodit, že většina dotazovaných spatřuje význam této kapitoly ŠVP především v tom, že jde o část, která určuje, co se má učit, na co má být vzdělávání zaměřeno. Téměř dvě pětiny škol však zatím nepřijaly nové pojetí obsahu vzdělávání a odkazují se často na to, že jim svým rozsahem postačoval vzdělávací program „Pomocná škola“.

Pracnost zapracování této části do ŠVP označilo více než **83 %** respondentů jako **vysokou a velmi vysokou**. V komentářích respondentů se objevuje: *Časově hodně náročné... Práce na oblastech a posléze předmětech byla časově nejobtížnějším obdobím v celkové přípravě... Nedostatek metodických materiálů...*

Zároveň bylo zapracování této části RVP ZŠS považováno **66 %** respondentů za vysoce a velmi vysoce problematické. Problematicnost dotazování hodnotili výroky: *Vzdělávací obsah v některých oblastech je velmi náročný vzhledem k mentální úrovni žáků... Zpočátku nepochopení rozpracování výstupů, chyběl manuál pro ZŠS... Přinášíte nám více administrativy...*

Jedná se o kapitolu RVP ZŠS, která byla rozpracována v obsáhlé části ŠVP Učební osnovy a vysoká pracnost byla často spojována s velkou časovou náročností. Dá se usuzovat, že se zde promítla i nezkušenost s tvorbou učebních osnov.

Lze předpokládat, že příčinou vysoké problematičnosti zpracování této části ŠVP jsou změny v obsahu vzdělávacích oborů, které dle dotazovaných neodpovídají schopnostem žáků, a také nedostatečná metodická podpora učitelů.

Ze sledovaných kapitol byla smysluplnost i pracnost části **Vzdělávací oblasti** respondenty hodnocena jako **5.** v celkovém pořadí (tedy uprostřed hodnocených kapitol) a zároveň byla problematičnost této kapitoly hodnocena na **4.** místě (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 21 až č. 26

Průřezová témata	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	22,47%	32,02 %	38,89 %	5,62 %
Pracnost	4,49 %	21,91 %	51,69 %	21,91 %
Problematicnost	5,62 %	25,28 %	46,07 %	23,03 %

Zařazení části **Průřezová témata** do RVP ZŠS označilo jen necelých **46 %** respondentů za **vysoce nebo velmi vysoce smysluplné**. Respondenti to dokládali výroky typu: *Obsah průřezových témat je odpovídající... Velmi důležité... Rozklíčují učivo žákům... Je důležité umožnit žákům s mentálním postižením vhléd do dění...*

54 % respondentů hodnotilo kapitolu jako s **nízkou a velmi nízkou smysluplností**. Tento názor lze doložit výroky typu: *Témata jsou nevyužitelná... Pouhá teorie... Pro naše žáky vůbec nemají smysl... Nepochopitelné a neuchopitelné...*

Tuto část považují respondenti za nejméně smysluplnou část RVP ZŠS, hodnotí ji jako nereálnou, málo využitelnou, bez smyslu pro postižené žáky. Ti, kteří doceňovali význam průřezových témat pro celkové vzdělání žáků, je považují za důležité pro žáky s mentálním postižením.

Respondenti, kteří přisuzovali průřezovým tématům malý smysl, argumentovali zcela opačně a považují tuto část za nereálnou, málo využitelnou, bez smyslu pro postižené žáky.

Pracnost začlenění části Průřezová témata do ŠVP byla hodnocena **74 %** respondentů jako **vysoká a velmi vysoká**. Dotazovaní posuzovali pracnost vytváření této kapitoly výroky: *Průřezová témata musela být vhodně zařazena do učiva předmětů... Vytváření formálních tabulek... Nová terminologie, neuměli jsme si představit, jak postavit pro naše žáky... Přizpůsobit průřezová témata typům postižení...*

Z uvedeného lze usuzovat, že vysoká pracnost této kapitoly mohla být zapříčiněna nutností seznamovat se s novou terminologií, promyšlet vazby mezi jednotlivými předměty.

Problematicčnost vypracování této kapitoly označilo **69 %** respondentů jako **vysokou a velmi vysokou**. Vypovídají o tom výroky typu: *Problematika zpracování PT ŠVP byla nejobtížnějším oddílem ŠVP... Náročná je realizace průřezových témat... Daná průřezová témata jsou pro žáky se středním mentálním postižením příliš náročná...*

Lze usuzovat, že vysokou problematicčnost kapitoly respondenti spatřovali opět v náročnosti průřezových témat pro žáky s postižením a popisovali své obavy z obtížnosti naplnění jejich obsahu.

Průřezová témata byla v porovnání jednotlivých kapitol hodnocena na **9.** místě, tedy jako nejméně smysluplná část RVP ZŠS, zároveň jako nejproblematictější při zapracování do ŠVP – **1.** místo. Z hlediska pracnosti zapracování do ŠVP byla tato část hodnocena na **4.** místě (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 27 až č. 32

Rámcový učební plán	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	9,55 %	20,22 %	49,44 %	20,79 %
Pracnost	2,81 %	34,27 %	47,75 %	15,17 %
Problematicčnost	3,93 %	35,39 %	44,94 %	15,73 %

Zařazení části **Rámcový učební plán** posuzovalo více než **70 %** respondentů jako **vysoce a velmi vysoce smysluplné**. Lze to dokumentovat výroky typu: *Je základem ŠVP, profiluje školu... Rámcový učební plán byl zásadní pro tvoření... Učební plán je nutností...*

Téměř **30 %** respondentů hodnotilo tuto část jako s **nízkou a velmi nízkou smysluplností**. Respondenti to zdůvodňovali těmito výroky: *Velká časová dotace, náročnost vzhledem k postižení žáků... Původní osnovy byly plně vyhovující... Zbytečné...*

Lze usuzovat, že velká většina dotazovaných považovala tuto kapitolu za smysluplnou a důležitou součást RVP ZŠS, která určuje závazné i disponibilní časové dotace pro jednotlivé vzdělávací oblasti a obory a je také důležitá pro tvorbu vzdělávacího obsahu a zaměření školy.

Nízká smysluplnost u necelé třetiny respondentů zřejmě vyplývala z přesvědčení, že celkové dotace pro jednotlivé oblasti jsou příliš vysoké vzhledem ke zdravotnímu stavu žáků těchto škol a že původní vzdělávací program Pomocná škola svým závazným počtem vyučovacích hodin vyhovoval pedagogům (žákům) víc.

Pracnost rozpracování kapitoly **Rámcový učební plán** považovalo **63 %** respondentů za vysokou a velmi vysokou. Příčiny pracnosti jsou zřejmé z výroků typu: *Vzhledem k tomu, aby vše bylo promyšlené a dobře rozdělené na jednotlivé ročníky... Velmi vysoká náročnost spočívala v rozvaze zvládnutí vysokého počtu hodin v předmětech... Časově náročné...*

61 % respondentů hodnotilo **problematicčnost** vypracování části **Rámcový učební plán** jako **vysokou až velmi vysokou**. Problematicčnost vypracování dokládali těmito výroky: *Problémem bylo porozumět některým částem, případně formulacím... Pedagogové si k RVP museli najít cestu... Problematické plnění časové dotace... Nutnost vytváření nových předmětů... Špatně se orientujeme ve stávajícím rozdělení... Vyhovovalo původní rozdělení v osnovách...*

Z výpovědi respondentů je zřejmé, že pro ně bylo problematické přijmout samostatný způsob vyvození časové dotace jednotlivých předmětů. Bylo zřejmě obtížné stanovit si vlastní vzdělávací záměry, rozhodnout se, jaké předměty vytvořit, jaké časové dotace zvolit, jak nejhodněji využít disponibilní časové dotace. Mnohým více vyhovovaly původní učební osnovy Pomocná škola s přesně stanoveným počtem vyučovacích hodin pro jednotlivé vyučovací předměty. Z tohoto důvodu respondenti poukazovali i na pracnost rozdělení časové dotace mezi jednotlivé obory a jednotlivé ročníky.

Kapitola **Rámcový učební plán** byla respondenty hodnocena na **1.** místě jako nejsmysluplnější část RVP ZŠS, v pořadí pracnosti byla zařazena na **6.** místo, tj. 4. nejméně pracná část ŠVP a z hlediska problematicčnosti byla hodnocena jako **5.** (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 33 až č. 38

Vzdělávání žáků s kombinací postižení	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	14, 61%	25, 84%	39, 33%	20, 22%
Pracnost	7, 30%	17,98%	50, 00%	24, 72%
Problematicčnost	10, 67%	20, 22%	46, 63%	22, 47%

Téměř **60 %** respondentů považovalo zařazení části **Vzdělávání žáků s kombinací postižení** do RVP ZŠS za **vysoce a velmi vysoce smysluplné**. Dokládají to výroky respondentů jako: *Nutné pro přizpůsobení individualitě žáků... Velmi smysluplná část... Nutné pro tvorbu ŠVP... Dobře bylo pochopeno... Jediná forma naplnění komplexnosti výchovy a vzdělání...*

Přes **40 %** respondentů hodnotilo smysluplnost zařazení této části do RVP ZŠS jako **velmi nízkou a nízkou**. Vypovídají o tom výroky typu: *Všichni žáci v naší škole se vzdělávají dle IVP, které jsou jim tzv. šitě na tělo... Rehabilitační program, tak to bylo něco nového a dobrého... Vzhledem k postižení nemá smysl... Nadnesené požadavky na žáky, odtržené od reálného života...*

Z odpovědí lze vyvozovat, že dotazovaným se tato část RVP ZŠS jeví jako důležitá zřejmě proto, že žáci s kombinací postižení jsou početnou skupinou žáků vzdělávaných v základní škole speciální.

Ti dotazovaní, kteří hodnotili tuto kapitolu jako málo smysluplnou, zřejmě považují nároky kladené na žáky s kombinací postižení v RVP ZŠS za nepřiměřené. Pro své žáky vytvářejí IVP, které vycházejí z jejich individuálních potřeb a považují práci na ŠVP za příliš teoretickou.

Téměř **75 %** respondentů hodnotilo vytváření této části ŠVP jako **vysoce a velmi vysoce pracné**. O vysoké pracnosti svědčí výroky typu: *Je nutno nastavit tak, aby bylo možno využít pro většinu žáků...Velmi vysoká, vyžaduje týmovou práci a značné zkušenosti... Opravdu obsáhlé a náročné vše nastavit správně...*

Více než **69 %** respondentů označilo kapitolu Vzdělávání žáků s kombinací postižení jako **vysoce a velmi vysoce problematickou**. Dotazovaní to dokládali výroky: *Děti mají podrobné IVP, které je někdy velmi těžké skloubit s RVP... Časové velmi náročné... Chyběl manuál, vytvoření nových předmětů, nový obsah předmětů...*

Dotazovaní považovali tuto kapitolu za pracnou především proto, že vzhledem k různosti kombinace postižení žáků bylo velmi obtížné vypracovat tuto část tak, aby byla použitelná pro většinu žáků základní školy speciální.

Je zřejmé, že ze stejných důvodů považovali zapracování této části do ŠVP i za problematické. Každý žák základní školy speciální má svá specifika a respondenti považovali za problematické vytvořit univerzální obsah tak, aby ho mohli žáci splnit. Tuto situaci lze podle části respondentů řešit u žáků pouze IVP.

Kapitolu **Vzdělávání žáků s kombinací postižení** respondenti zařadili na **6.** místo, tedy mezi kapitoly s nižší smysluplností, ale zároveň jako **3.** nejpracnější a zároveň nejproblematictější (tj. **1.** místo) část ŠVP (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 39 až č. 44

Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	17, 42 %	24, 16 %	44, 94 %	13, 48 %
Pracnost	11, 24 %	41, 57 %	34, 83 %	12, 36 %
Problematicnost	12, 26 %	41, 57 %	32, 02 %	14, 04 %

Pro více než **58 %** respondentů bylo zařazení části **Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky** do RVP ZŠS vysoce a velmi vysoce smysluplné. Dokládají to výroky typu: *Tady lze vysledovat nedostatky a rezervy, které škola má... Je důležité informovat rodiče a veřejnost o podmínkách školy... Pomáhá vytvářet komplexní pohled na celou školu...* Naopak téměř **42 %** respondentů považuje smysluplnost zařazení této kapitoly do RVP ZŠS za **nízkou a velmi nízkou**. Je to zřejmé z výroků typu: *Tyto podmínky se neustále mění, museli bychom tuto část ŠVP přepracovávat, vše je navíc v jiných materiálech školy... Se zavedením RVP nikdo finance na vybavení nenavýšil... Opakování známých věcí...*

Z uvedeného je zřejmé, že většina respondentů ocenila možnost popsat stav materiálních, personálních, hygienických i organizačních podmínek školy i možnost informovat o nich veřejnost. Část respondentů je ale zřejmě přesvědčena o tom, že bylo zbytečné zařazovat tuto kapitolu do RVP ZŠS. A to vzhledem k tomu, že se požadované údaje neustále mění a vyskytují se i v jiných dokumentech školy. Zřejmě si ne zcela uvědomují, že celkové pojetí a konkretizace vzdělávání se přímo odvíjí od konkrétních podmínek školy.

Pracnost sledované kapitoly označilo téměř **53 %** respondentů za **nízkou a velmi nízkou**. Dokumentují to výroky typu: *Většinou převzato ze zmíněných zpráv a upraveno... Předem zpracované, pouze menší úpravy... Popisují to, co znám...*

Problematicnost vypracování kapitoly byla 54 % respondentů hodnocena jako **nízká a velmi nízká**. To je zřejmé z výroků typu: *Práce podle vzoru... Bylo již vypracováno v ŠVP ZŠ... Není problém popsat stav... Žádné problémy...*

Je zřejmé, že nízká pracnost i problematicnost zpracování této části ŠVP byla spojována s tím, že školy při vypracování kapitoly popisovaly aktuální stav podmínek na škole a využívaly při tvorbě ŠVP jiné již zpracované školní dokumenty.

Část **Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky** byla z hlediska smysluplnosti zařazení do RVP ZŠS hodnocena na **7.** místě (tj. 2. nejméně smysluplná). V pracnosti i problematicnosti zapracování do ŠVP byla kapitola zařazena na **8.** místo. Respondenti tuto kapitolu považovali za málo pracnou i málo problematickou (viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 45 až č. 51

Zásady pro zpracování ŠVP	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	12,43 %	19,77 %	56,50 %	11,30 %
Pracnost	8,47 %	29,38 %	45,76 %	16,38 %
Problematičnost	13,56 %	37,29 %	33,90 %	15,25 %

68 % respondentů hodnotilo **smysluplnost** kapitoly **Zásady pro zpracování ŠVP** v RVP ZŠS jako **velmi vysokou a vysokou**. Tuto skutečnost lze doložit výroky typu: *Jsou zde důležité požadavky a hlediska pro vypracování ŠVP... V RVP má tato část opodstatnění, je důležitým pomocníkem při tvorbě ŠVP... Nezbytná nutnost... Velmi dobrý návod, podle kterého jsme postupovali krok za krokem...*

Naopak více než **32 %** respondentů posuzovalo **smysluplnost** zařazení části do RVP ZŠS jako **nízkou a velmi nízkou**. Vypovídají o tom výroky typu: *Žádnou pomoc či oporu nám tyto zásady pro zpracování neposkytly... Zásady jsou dány, pro pedagogy jsou téměř nevyužitelné a zbytečně teoretické...*

Je velmi obtížné objektivně hodnotit výsledky týkající se této kapitoly. Ačkoli většina respondentů ocenila tuto část RVP ZŠS jako návod jasný pro vypracování ŠVP, jiní považovali tuto kapitolu za málo podnětnou a zbytečnou, kterou nevyužili.

62 % respondentů označilo tuto kapitolu jako **vysoce a velmi vysoce pracnou**. Dokládali to výroky typu: *Pracnost celého ŠVP velmi náročná... Celková tvorba ŠVP pro ZŠS byla pracnou záležitostí... Zpracovat osnovy podle předem daného RVP a zásad tak, aby se podle nich dalo pracovat, je prakticky nemožné...*

Naopak **problematičnost** vypracování této části označilo **54 %** respondentů jako **nízkou a velmi nízkou**. Dokládali to jejich komentáře: *Zásady se v ŠVP nevytváří. Zásady stanoví, jak na to... Škola v ŠVP nezpracovávala...*

Z výsledků vyplynulo, že někteří respondenti hodnotili problematichnost vypracování kapitoly jako nízkou proto, že nešlo o zpracování podobné části v ŠVP, ale o celkovou strukturu zpracování ŠVP. Ti, kteří pochopili, že jde o využití dané kapitoly pro tvorbu ŠVP jako celku, hodnotili „zásady“ jako velmi vhodné. Při posuzování pracnosti naopak většina respondentů vztahovala pracnost k vytváření celého dokumentu ŠVP.

V celkovém srovnání jednotlivých částí ŠVP byla kapitola **Zásady pro zpracování ŠVP** hodnocena jako **2.** nejvíce smysluplná kapitola, podle pracnosti a problematichnosti byla vyhodnocena na **8.** místě (tj. 2. nejméně pracná a 2. nejméně problematická – viz příloha č. 2).

Otázky dotazníku č. 52 až č. 56

Slovník použitých výrazů	velmi nízká	nízká	vysoká	velmi vysoká
Smysluplnost	12,99 %	23,73 %	53,11 %	10,17 %
Pracnost	24,86 %	51,98 %	15,25 %	7,91 %
Problematičnost	28,81 %	44,63 %	19,77 %	6,78 %

Část RVP ZŠS **Slovník použitých výrazů** hodnotilo **63 %** respondentů jako **vysoce a velmi vysoce smysluplnou**. Dokládají to výroky typu: *Vysvětluje obsah jednotlivých výrazů použitých v RVP... Vzhledem k množství nových pojmů... Bylo přínosem při tvorbě ŠVP...*

Téměř **37 %** respondentů považovalo **smysluplnost** zařazení této části do RVP ZŠS za **nízkou a velmi nízkou**. Vyplývá to z výroků typu: *Použité pojmy jsou obecně známé, nebylo nutno je vysvětlovat... Nepotřebovali jsme... Zbytečně nové pojmy...*

Výpovědi naznačují, že respondenti spatřovali smysluplnost zařazení této části do RVP ZŠS zejména proto, že umožňovala zorientovat se v nových pojmech.

Pro část respondentů byly ale zřejmě pojmy vymezené v RVP ZŠS známé a sledovanou část nevyužívali, některým mohlo připadat používání termínů zbytečné a považovali Slovník použitých výrazů za pouhou „hru se slovy“.

Téměř **77 %** respondentů označilo **pracnost** týkající se této kapitoly za **nízkou a velmi nízkou**. V komentářích se objevily výroky typu: *V ŠVP jsme slovník nevytvářeli... Slovník v ŠVP není zpracován... Pokud učitel přečetl RVP, nemusel používat slovník, uvedené pojmy užívá bez problémů...*

Také **problematičnost** byla u více než **73 %** respondentů hodnocena jako **nízká a velmi nízká**. Dokazují to výroky typu: *Slovník se v ŠVP nevytváří... Nebylo problémové ho použít... Pojmy nám byly známé...*

Z uvedeného lze vyvodit, že část dotazovaných ve svých odpovědích uváděla jako důvod nízké pracnosti a problematičnosti skutečnost, že část Slovník použitých výrazů nebyla určena k podobnému zpracování v ŠVP. Část respondentů vypovídala o bezproblémovém osvojení nových pojmů důležitých pro tvorbu ŠVP i bez pomoci Slovníku použitých pojmů. Pro menší část byly pojmy nové, náročné, případně zbytečné.

V celkovém pořadí jednotlivých částí RVP ZŠS byla smysluplnost kapitoly **Slovník použitých výrazů** hodnocena na **4.** místě, zároveň jako nejméně pracná i problematická – na **9.** místě (viz příloha č. 2).

Ve druhé části dotazníku byl respondenty hodnocen postup, který zvolili při vytváření ŠVP na svých školách.

Otázky dotazníku č. 57 až č. 66

Respondenti vybírali vzdělávací oblasti, které jim při tvorbě ŠVP činily problémy. Nejvíce respondentů označilo jako problematické vzdělávací oblasti **Člověk a společnost (37 %)**, **Člověk a příroda (33 %)**, **Informační a komunikační technologie (32 %)**. Jako nejčastější příčinu problémů respondenti uváděli náročnost očekávaných výstupů pro žáky se středně těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami. Respondenti to dokládali výroky typu: *Náročné učivo a výstupy... Náročné výstupy, které děti v daném období nezvládnou... Obsahově příliš náročné pro žáky ZŠS...* Jako nejméně náročné se jevily vzdělávací oblasti **Matematika a její aplikace (11 %)**, i zde (i když v malé míře) se zmiňují problémy typu: *Matematika klade vysoké cíle... Náročné výstupy i učivo... Velmi rozdílná úroveň rozumových schopností a možností žáků...*, a **Umění a kultura (8 %)**, kde bylo možné vysledovat výroky typu: *Specifikace výstupů, některé v RVP lze obtížně převést do „češtiny s praktickým pohledem na věc“...*, ostatní připomínky byly velmi konkrétní a nedaly se rozřadit do obecných kategorií.

Další problém, podle vyjádření dotazovaných, spočíval v **náročnosti rozpracování učiva a výstupů** do vyučovacích předmětů a do období vzdělávání, viz výroky: *Rozpracování do vzdělávacích předmětů a očekávaných výstupů... Promyslet vzájemné provázání s ohledem na plán předmětu a jednotlivé výstupy v ročníku...* Respondenty byla dále uváděna jako příčina problémů i **malá zkušenost s novými vzdělávacími oblastmi** a s **očekávanými výstupy**: *Zcela nový obsah... Nové učivo... Malá zkušenost...*

V případě Informační a komunikační technologie navíc respondenti nejčastěji zmiňovali **nedostatek vhodných pomůcek pro výuku** – kompenzačních pomůcek, učebnic, metodik. Dokumentují to výroky typu: *Nejsou žádné učebnice a metodiky... Nedostatek kompenzačních pomůcek...*

Z uvedeného lze vyvodit, že ze vzdělávacích oblastí nejvíce problémů při tvorbě ŠVP přinášely ty, které se v RVP ZŠS oproti předchozímu programu objevily „nově“, s novým obsahem učiva. Pedagogové uváděli, že obsah učiva u těchto oblastí se jeví často jako nepřiměřený schopnostem vzdělávaných žáků. Navíc zcela chybí učebnice a další pomůcky pro výuku.

Otázky dotazníku č. 67 a č. 68

Respondenti se vyjadřovali také k otázce přínosu ŠVP pro svou školu. 84 % respondentů ocenilo **možnost přizpůsobit učební plán podmínkám školy** a vlastnímu rozvržení vzdělávacího obsahu. 55 % respondentů uvedlo jako největší přínos ŠVP **vzájemnou spolupráci učitelů**. Oproti tomu nejmenší přínos ŠVP byl spatřován v zařazení průřezových témat (9 %) a v zapojení rodičů do života školy (8 %).

Z uvedeného lze vyvozovat, že největší přínos pro školy má ŠVP v tom, že je možné jej upravovat a přizpůsobovat možnostem a schopnostem žáků a konkrétním specifickým podmínkám školy (jedná se o živý dokument). Dále je za přínos považována týmová spolupráce pedagogů, která usnadňuje realizaci koncepčních záměrů školy a zvyšuje motivaci k výuce, vede k zamýšlení nad obsahem a smyslem výuky a k využívání nových metod a forem práce. Dotazovaní ocenili zvýšení pedagogické autonomie a tvořivou spolupráci, což jsou jedny z nejdůležitějších aspektů kurikulární reformy.

Podle vyjádření respondentů je však zatím obtížné posoudit přínos ŠVP, protože výuka podle ŠVP probíhala v době šetření teprve prvním rokem, a to pouze v 1. a 7. ročníku. V různých odpovědích v této i v jiných otázkách bylo dokládáno, že výuka v ZŠS, kde jsou žáci zařazováni do tříd nikoli podle ročníku, ale podle schopností a znalostí, je náročná. Skloubit učební plán ŠVP, dobíhající program Pomocná škola a IVP je velmi složité.

Upozornění na nejmenší přínos v oblasti průřezových témat plně koresponduje i s odpověďmi na otázky 20–26 (viz výše) a na následující otázky 69 a 70.

Otázky dotazníku č. 69 a č. 70

Tato část dotazníku se zabývala výběrem průřezových témat do ŠVP. Většina respondentů začlenila do ŠVP **Environmentální výchovu, Osobnostní a sociální výchovu a Multikulturní výchovu**. Při výběru byla hlavním důvodem **přiměřenost pro žáky** s postižením. Dokládají to výroky typu: *Tato témata odrážejí možnosti a schopnosti žáků... Ostatní jsou pro žáky příliš abstraktní... Jsou vhodná pro žáky...*

Respondenti často argumentovali také tím, že výběr byl ovlivněn **vazbou na obsah učiva** ve vyučovacích předmětech. Dokumentují to výroky: *Vyhovovaly vybranému učivu... Návaznost učiva s průřezovými tématy...* Respondenti také zvýrazňovali **využitelnost** daných průřezových témat **pro praktický život žáka**. Komentovali to výroky: *Spojení s každodenním životem dítěte... Osvojení dovedností pro praktický život...*

Lze usuzovat, že respondenti vybírali do ŠVP průřezová témata, která jsou žákům s mentálním postižením srozumitelná a blízká a která podle zkušeností učitelů zvládnou lépe než ostatní témata. Řešili tak především problém náročnosti průřezových témat pro žáky s mentálním postižením, která byla podle výpovědí respondentů příčinou nejnižší smysluplnosti a nejvyšší problematičnosti kapitoly Průřezová témata (viz odpovědi na otázky 20–26). Je zajímavé, že některé školy nevyužily možnosti zjednodušení obsahu výběrem pouze tří průřezových témat a zapracovaly do ŠVP všechna průřezová témata.

Ve většině případů respondenti uvádějí, že se průřezová témata využívají v celoškolních projektech a ve výuce zaměřené na činnosti využitelné v praktickém životě.

Otázka dotazníku č. 71

V této položce dotazníku byl zjišťován způsob zařazování předmětů speciálně pedagogické péče do výuky na ZŠS. Předměty speciálně pedagogické péče byly podle odpovědí 76 % respondentů integrovány do jednotlivých vyučovacích předmětů.

Z uvedeného lze usuzovat, že předměty speciálně pedagogické péče ve většině škol jsou zařazovány do všech vyučovacích předmětů a prolínají celým vzdělávacím procesem. Je to především dáno tím, že na mnoha školách nejsou vytvořeny dostatečné personální a materiální podmínky pro realizaci samostatných předmětů speciálně pedagogické péče.

Otázka dotazníku č. 72

V odpovědích na tuto otázku respondenti hodnotili proces sladování nového a dobíhajícího vzdělávacího programu. Respondenti často uváděli, že v koordinaci neshledávali problém: *Máme žáky pouze v sedmém ročníku, nebyl problém... Výrazné rozdíly nejsou, takže ladění nebylo složité...*

Z dalších odpovědí však vyplývá, že šlo o „vynucený stav“, kdy se školy přizpůsobily nutnosti koordinovat výuku podle ŠVP a dobíhajícího programu Pomocná škola. Výuka podle ŠVP ve všech ročnících najednou by pro ně byla zřejmě obsahově i organizačně mnohem přijatelnější. Dokládají to výroky typu: *Vycházeli jsme z osvědčeného a přibrali či ubrali jsme to, co jsme považovali za vhodné... Při sestavování ŠVP jsme vycházeli z programu Pomocná škola... Přizpůsobili jsme plány...*

Z uvedeného je patrné, že pro školy by byl méně náročný jednotný přechod na ŠVP než postupné zavádění nového vzdělávacího programu po jednotlivých ročnících.

Otázky dotazníku č. 73 a č. 74

V odpovědích na dané otázky respondenti hodnotili první rok výuky podle ŠVP. Nejvíce problémů v prvním roce výuky podle ŠVP spatřovali v **uspořádání učiva** (především vlivem dobíhajícího a nového programu, jejich sladění s tematickými plány, IVP atd.). Dokládají to výroky typu: *Různorodost učebních plánů v jedné třídě... Rozpracováváme ještě tematické plány... Vypracování IVP...*

Dalším problémem v prvním roce výuky dle ŠVP bylo **nedostatečné materiální vybavení**, tj. nedostatečná vybavenost učebnicemi, učebními pomůckami. Dokládají to výroky typu: *V některých předmětech chybějí učebnice, učební materiály... Obsah učiva podle ŠVP neodpovídá učebnicím... Nedostatek financí na pomůcky...*

Nejméně problémů v prvním roce výuky dle ŠVP respondenti spatřovali v **samotné výuce** žáků. Uvádějí to výroky typu: *Přímá práce se žáky... Výuka čtení, psaní... Žáci si rychle zvykli....*

Z výsledků analýzy lze usuzovat, že pro respondenty nebyla v prvním roce výuky dle ŠVP problematická samotná výuka, tj. přímá práce se žáky, ale spíše koordinace všech plánů a materiálů – ŠVP, dobíhajícího vzdělávacího programu Pomocná škola, IVP.

Otázka dotazníku č. 75

Na závěr dotazníku respondenti vyjadřovali svůj zájem o náměty DVVP. Nejčastěji projevovali zájem o témata týkající se jednotlivých vzdělávacích oblastí a o nové metody a organizační formy výuky na daném typu školy. Pro příklad lze uvést: *Znaková řeč... Cizí jazyk... Nové metody čtení, psaní, počítání... Interaktivní výuka...*

Z uvedeného je zřejmé, že se jedná o oblasti vzdělávání, které souvisejí s novým obsahem RVP ZŠ a jejichž znalost je potřebná pro vzdělávání žáků na ZŠ.

Vedle zjištění, která jsou přímou odpovědí na kladené otázky, se v odpovědích respondentů opakovaně poukazovalo na některé skutečnosti (problémy), které lze shrnout do těchto oblastí:

Náročnost tvorby ŠVP

Tvorba ŠVP byla podle respondentů **časově velmi náročná**, respondenti upozorňovali na nadměrnou až **zbytečnou administrativní činnost**. Na daném typu školy byl zmiňován často i **nedostatek učitelů** pro tvorbu ŠVP. Dokládají to výpovědi typu: *Časově náročné... Nesmyslné... Zbytečně rozsáhlá administrativní práce... ŠVP pro ZŠ je vytvořen s velkým úsilím... Byrokratická zátěž... Rozpracováváme již v minulosti vytvořené osnovy... Malý počet pedagogů na tvorbu... Na naší škole nemáme aprobované učitele...*

Vyvstává otázka, zda jde u učitelů ZŠ o běžnou reakci na neobvyklou a časově náročnou práci spojenou s tvorbou ŠVP, nebo jde na tomto typu školy o model, který „zbytečně“ vyžaduje od učitelů tvořit ŠVP ve stejné podobě a rozsahu jako na jiných typech škol i přesto, že vytvářejí pro žáky IVP.

Nedostačující metodická podpora, málo metodických materiálů

Ukázalo se, že při vlastní tvorbě ŠVP se školy potýkaly s řadou problémů a pociťovaly potřebu dalších konzultací a metodické podpory. Tyto problémy souvisely i s novými pojmy zaváděnými v RVP ZŠ, např. s pojmy klíčové kompetence a průřezová témata. Jejich nedostatečné pochopení se i nyní, v době zahájení výuky podle ŠVP, ukazuje pro školy jako svazující (problematické, obtížné, náročné).

Metodická podpora byla školám v etapě přípravy na tvorbu ŠVP poskytována formou seminářů (celkem pilotní školy poskytl konzultace 50 školám, pedagogové těchto škol se zúčastnili 8 seminářů pořádaných pro pedagogy ZŠ v rámci krajů a uskutečnili 20 výjezdů do jiných škol, 4 školy poskytl pravidelné individuální konzultace). Z výsledků však vyplývá, že tato podpora dostatečně nepokryla potřeby a požadavky všech škol.

Nedostatečné materiální vybavení škol v souvislosti s výukou podle ŠVP

Školy vyjádřily obavu, že jim pro úspěšnou výuku podle ŠVP chybí především učebnice odpovídající požadavkům RVP ZŠ a pomůcky vhodné pro výuku žáků v ZŠ.

Obavy učitelů mohou vyplývat ze stávající situace, kdy musejí pedagogové učit souběžně podle dvou vzdělávacích programů, na trhu chybí učebnice, které by odpovídaly záměrům RVP ZŠ, a pedagogové si musejí připravovat mnoho materiálů sami.

Rozpracování očekávaných výstupů a učiva v ŠVP

V odpovědích na tuto otázku se často objevovalo, že školy měly problém se zařazením učiva a očekávaných výstupů do jednotlivých ročníků. Respondenti často upozorňovali na to, že očekávané výstupy a učivo jsou pro žáky náročné a obtížně dosažitelné.

V RVP ZŠ jsou očekávané výstupy stanoveny v podmiňovacím způsobu a vymezené učivo je školám pouze doporučeno k dalšímu rozpracování a na úrovni ŠVP se stává závazným. Problémy byly pravděpodobně způsobeny tím, že učitelé nebyli dostatečně připraveni na roli těch, kteří mají tvořit vlastní vzdělávací program.

4. Závěry a doporučení

Závěr 1

RVP ZŠS byl v celku označen za vhodný kurikulární dokument, ale současně k němu respondenti vznášeli podstatné připomínky. Osm z devíti sledovaných částí RVP ZŠS označilo více než 50 % respondentů za vysoce nebo velmi vysoce smysluplné, nejvíce Rámcový učební plán (přes 70 %). Jedinou částí RVP ZŠS, kterou označilo za smysluplnou méně než polovina respondentů (44,5 %), byla část Průřezová témata. Ukazuje se, že proces vysvětlení RVP ZŠS zřejmě nebyl zcela dostačující.

Doporučení 1

Pokračovat ve vysvětlování smyslu reformy a jednotlivých částí RVP ZŠS. Zaměřit se především na metodickou podporu začleňování průřezových témat do výuky středně a těžce mentálně postižených žáků. Podobně se to týká klíčových kompetencí a části Vzdělávání žáků s kombinací postižení.

Závěr 2

Za nejpracnější části při tvorbě ŠVP označili respondenti Vzdělávací oblasti (83 %), Klíčové kompetence (78 %) a Vzdělávání žáků s kombinací postižení (74 %), tj. části, které se uplatnily při tvorbě učebních osnov. Stejně části RVP ZŠS spolu s Průřezovými tématy považovali respondenti současně za nejproblematictější při zpracování ŠVP. Hlavním důvodem byl zřejmě nízký počet pedagogů na daném typu školy a časová náročnost tvorby.

Doporučení 2

Při plánování revizí RVP ZŠS zpřesnit některé části programu, případně zjednodušit strukturu ŠVP. Dále zajišťovat účinnou metodickou podporu pro úpravy ŠVP a pro vysvětlování případných úprav RVP ZŠS.

Závěr 3

Při tvorbě učebních osnov působily učitelům největší problémy vzdělávací oblasti, které byly zařazeny do RVP ZŠS nově nebo v nové struktuře (Člověk a společnost, Člověk a příroda, Informační a komunikační technologie).

Doporučení 3

Zajišťovat účinnou metodickou podporu především pro uvedené vzdělávací oblasti (např. viz vzdělávací aktivity NIDV postavené na přímé konzultaci vyškoleného lektora na ZŠS). Nadále podporovat činnost Konzultačního centra rvp.cz pro metodickou podporu v dané oblasti.

Závěr 4

ŠVP se pro školy staly přínosem, především v prohloubení spolupráce mezi pedagogy, ale také v možnosti přizpůsobení učiva potřebám a možnostem žáků s postižením a v možnosti tvorby nových vyučovacích předmětů a projektů.

Doporučení 4

Využít spolupráce učitelů, která vznikla při tvorbě ŠVP, a podpořit ji při realizaci ŠVP vhodným systémem setkávání a předávání zkušeností v rámci škol i mezi školami.

Závěr 5

Nejčastěji školy do svých ŠVP začlenily Environmentální výchovu, Osobnostní a sociální výchovu a Multikulturní výchovu, tedy témata, která pedagogové považují za nejvhodnější pro výuku žáků na těchto školách. Některé ZŠS volily více než tři průřezová témata. (ZŠS si mohly z nabízených pěti průřezových témat vybrat nejméně tři.)

Doporučení 5

Ponechat i nadále v RVP ZŠS možnost výběru z více průřezových témat.

Závěr 6

Předměty speciálně pedagogické péče zařadily tři čtvrtiny škol v ŠVP formou integrace do jiných vyučovacích předmětů, protože pro realizaci samostatných předmětů neměly vhodné podmínky.

Doporučení 6

Nadále sledovat důvody tohoto postupu a na základě výsledků volit další doporučení pro praxi.

Závěr 7

V prvním roce výuky podle ŠVP školy neshledávaly výraznou potíž v koordinaci výuky podle ŠVP s dobíhajícím vzdělávacím programem Pomocná škola i proto, že některé školy neměly žáky v 1. a 7. ročníku. Problém byl především rozdílný počet vyučovacích hodin v učebních plánech obou vzdělávacích programů.

Doporučení 7

Bylo by vhodné umožnit ZŠS přechod na nový ŠVP ve všech ročnících současně. Mohlo by se jednat o výjimku, o niž by musely školy MŠMT žádat. Viz model málotřídních ZŠ z roku 2007.

Závěr 8

V prvním roce výuky podle ŠVP školy měly největší problém: v koordinaci učiva, v tvorbě tematických plánů, ve vnímání nových pojmů, ve vytvoření rozvrhů (různý počet hodin v jedné třídě s více ročníky), v náročnosti vzdělávacích oblastí Člověk a společnost, Člověk a příroda pro žáky, v nedostatečném materiálním vybavení, ve zvýšené administrativě a v náročné přípravě na výuku. V prvním roce výuky podle ŠVP školy měly nejmenší problém: v samotné výuce žáků, ve spolupráci mezi pedagogy a v začleňování průřezových témat do projektů a v jejich využívání.

Doporučení 8

Umožnit ZŠS přechod na nový ŠVP ve všech ročnících současně. Mohlo by se jednat o výjimku, o niž by musely školy MŠMT žádat. Viz model málotřídních ZŠ z roku 2007. Zajistit tvorbu učebnic, včetně elektronických, podpořit Metodický portál rvp.cz, aby byl umožněn přístup k metodickým a učebním materiálům co největšímu počtu učitelů.

Závěr 9

Pedagogové vyjádřili největší zájem o následující vzdělávací témata: nové metody a organizační formy výuky a metodické zpracování ŠVP. Menší zájem projeví o témata: klima třídy, evaluace výstupů žáků, evaluace školy. Výrazně zmiňovaným námětem byla potřeba výměny praktických zkušeností mezi školami se stejným zaměřením.

Doporučení 9

Spolupracovat se vzdělávacími institucemi a připravit nabídku vzdělávacích akcí zaměřenou na požadavky praxe. Podpořit vhodným systémem setkávání a předávání zkušeností v rámci škol i mezi školami (využití Modelu vzájemných návštěv

http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/10/Model_vzajemnych_rizenych_navstev_na_skolach.pdf).

Závěr 10

Tvorba ŠVP byla na ZŠS hodnocena jako velmi náročná a administrativně zatěžující.

Doporučení 10

Při plánování revize RVP ZŠS posoudit, zda by pro tento typ školy nebylo možné zjednodušit strukturu ŠVP. Usilovat o průběžnou podporu učitelů ZŠS – metodické materiály usnadňující korekce ŠVP, konzultační centrum, cílené vzdělávání učitelů.

Závěr 11

Pedagogové často zmiňovali zkušenosti s tvorbou a využitím IVP pro žáky se středně těžkým a těžkým mentálním postižením v kontrastu s nutností tvorby ŠVP, která se tím jevila nadbytečná.

Doporučení 11

Všestranně posoudit možnosti funkčního propojení ŠVP a IVP, včetně možnosti úprav RVP ZŠS.

Další doporučení

Všestranně podporovat učitele, kteří chtějí zlepšovat kvalitu své práce ve shodě s novými kurikulárními dokumenty, protože se potvrdilo, že aktivní pedagogové jsou hlavními realizátory kurikulární reformy. Z dlouhodobého hlediska jde o kvalitní nabídku DVPP, tvorbu metodických materiálů a učebnic, setkávání pedagogů – z krátkodobého hlediska jde především o podporu Metodického portálu rvp.cz a další vysvětlování smyslu RVP ZŠS a práce s ŠVP.

Zveřejnit výsledky tohoto šetření na webových stránkách NÚV (případně MŠMT), aby měla odborná i laická veřejnost informace o průběhu KR na ZŠS, mohla diskutovat o zjištěných výsledcích a porovnávat svou činnost a své názory s výsledky šetření.

Pokračovat v dalších letech v monitoringu vzdělávání na ZŠS. Vedle sběru navazujících kvantitativních ukazatelů se stále více zaměřovat na ověřování kvality výuky přímo v hodinách jednotlivých vyučovacích předmětů a na podporu učitelů při rozvíjení jejich dovednosti provádět reflexi vlastní vyučovací činnosti a měnit vyučovací postupy ve shodě s výsledky této reflexe.

5. Literatura

1. *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání základní škola speciální*. 1. vydání. [online]. Praha: VÚP, 2008. 110 s. [cit. 2011-11-02]. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP-ZSS_kor-final.pdf>. ISBN 978-80-87000-25-0.
2. Kolektiv autorů. *Přehled monitoringu kurikulární reformy*. Praha: VÚP, 2011 (vnitřní materiál VÚP – nepublikováno tiskem). Dostupné z WWW: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/08/Prehled_monitoringu_kurikularni_reformy_VUP.pdf.
3. *Systém sledování a hodnocení kurikulární reformy*. Materiál MŠMT č. j. 24 104/2009-2.
4. Janík, T. a kol. *Kurikulární reforma na gymnáziích: výzkumná zjištění, doporučení*. Výzkumná zpráva. Praha: VÚP, 2011. 20 s. (zatím nepublikováno).
5. Švaříček, R., Šedřová, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
6. Chráska, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
7. Silverman, D. *Ako robiť kvalitatívny výskum*. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-0904-4.
8. Hendl, J. *Kvalitativní výzkum, základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7367-040-2.

6. Přílohy

Příloha 1 – Výsledky on-line dotazníkového šetření v základních školách speciálních
(v samostatném přiloženém souboru)

**Příloha 2 – Vyhodnocení smysluplnosti jednotlivých částí RVP ZŠS, jejich
problematičnosti a pracnosti při zapracování do ŠVP (tabulka)**

Část RVP ZŠS klasifikace	Četnost odpovědí						Pořadí četnosti		
	velmi nízká	nízká	součet nízká a velmi nízká	vysoká	velmi vysoká	součet vysoká a velmi vysoká	vysoká a velmi vysoká smysluplnost	vysoká a velmi vysoká pracnost	vysoká a velmi vysoká problematičnost
Pojetí a cíle vzdělávání									
smysluplnost	7,30 %	26,97 %	34,27 %	61,80 %	3,93 %	65,73 %	3.		
pracnost	2,81 %	23,60 %	25,41 %	51,12 %	22,47 %	73,59 %		4.	
problematičnost	7,30 %	34,83 %	42,13 %	46,63 %	11,24 %	57,78 %			6.
Klíčové kompetence									
smysluplnost	16,29 %	25,28 %	41,57 %	50,56 %	7,87 %	58,43 %	7.		
pracnost	1,12 %	20,79 %	21,91 %	58,99 %	19,10 %	78,09 %		2.	
problematičnost	4,49 %	28,65 %	33,14 %	51,12 %	15,73 %	66,85 %			3.
Vzdělávací oblasti									
smysluplnost	9,55 %	28,65 %	38,20 %	47,19 %	14,61 %	61,80 %	5.		
pracnost	3,37 %	13,48 %	16,85 %	54,49 %	28,65 %	83,14 %		1.	
problematičnost	4,49 %	29,78 %	34,27 %	47,19 %	18,54 %	65,73 %			4.
Průřezová témata									
smysluplnost	22,47 %	32,02 %	54,49 %	38,89 %	5,62 %	44,51 %	9.		
pracnost	4,49 %	21,91 %	26,40 %	51,69 %	21,91 %	73,60 %		4.	
problematičnost	5,62 %	25,28 %	30,90 %	46,07 %	23,03 %	69,10 %			1.
Rámcový učební plán									
smysluplnost	9,55 %	20,22 %	29,77 %	49,44 %	20,79 %	70,23 %	1.		
pracnost	2,81 %	34,27 %	37,08 %	47,75 %	15,17 %	62,92 %		6.	
problematičnost	3,93 %	35,39 %	39,32 %	44,94 %	15,73 %	60,67 %			5.
Vzdělávání žáků s kombinací postižení									
smysluplnost	14,61 %	25,84 %	40,45 %	39,33 %	20,22 %	59,55 %	6.		
pracnost	7,30 %	17,98 %	25,28 %	50,00 %	24,72 %	74,72 %		3.	
problematičnost	10,67 %	20,22 %	30,89 %	46,63 %	22,47 %	69,10 %			1.
Materiální, personální, hygienické, organ. a jiné podmínky									
smysluplnost	17,42 %	24,16 %	41,58 %	44,94 %	13,48 %	58,42 %	7.		
pracnost	11,24 %	41,57 %	52,81 %	34,83 %	12,36 %	47,19 %		8.	
problematičnost	12,26 %	41,57 %	53,83 %	32,02 %	14,04 %	46,06 %			8.
Zásady pro zpracování ŠVP									
smysluplnost	12,43 %	19,77 %	32,20 %	56,50 %	11,30 %	67,80 %	2.		
pracnost	8,47 %	29,38 %	37,85 %	45,76 %	16,38 %	62,14 %		7.	
problematičnost	13,56 %	37,29 %	50,85 %	33,90 %	15,25 %	49,15 %			7.
Slovník použitých výrazů									
smysluplnost	12,99 %	23,73 %	36,72 %	53,11 %	10,17 %	63,28 %	4.		
pracnost	24,86 %	51,98 %	76,84 %	15,25 %	7,91 %	23,16 %		9.	
problematičnost	28,81 %	44,63 %	73,44 %	19,77 %	6,78 %	26,55 %			9.